

Fars Edebiyatında Bahâriyye*

Çeviren: Çetin KASKA

Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul,
Türkiye, cetinkaska@hotmail.com

ÇEVİRİ/ TRANSLATION

Makale Bilgileri	ÖZ
<p>Makale Geçmişi Geliş: 02.04.2019 Kabul: 23.10.2019 Yayın: 31.12.2019</p>	<p>Bahâriyye, Farsça “Bahar” kelimesinden türemiş galat bir tabirdir. Kelime anlamı itibariyle “baharla ilgili” ve “bahara ait” demektir. Terim anlamı “nesib” bölümlerinde baharı konu alan kasidelere verilen addır. Bahâriyyelerde bahar manzaraları, baharın güzelliği ve çiçekler soyut ve somut bir şekilde anlatılmaktadır. Bahâriyye Fars şiir ve edebiyatında defalarca tekrarlanan konulardandır. Hicri dördüncü yüzyılda kasidenin şekillenmesi ve revaç kazanmasıyla, birçok kasidenin tegazzül ve teşbîb bölümünde bahar tarif edilmiştir. Fars edebiyatında en meşhur bahâriyye Rûdekî’ye aittir. Şair Menûcihrî’nin musammâtı da Fars şiirinin en görkemli bahâriyyeleridir. Bu şiirler daha sonraki şairler tarafında sürekli taklit edilmiştir. Firdevsî’nin <i>Şâhnâme</i>’si hamasî mazmunlar içermesine rağmen, bahar mevsiminin üzerinde diğer mevsimlerden daha fazla durulmuştur. Hâfız cihanın geçici olduğunu ve bahar vaktinin ganimet bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Senâî’den önce bahara asla tasavvufî bir nazarla bakılmamış ve irfan ehli kimseler baharı Senâî’nin tarif ettiği şekilde yorumlamamıştır. Bu makale İran’da yayınlanan <i>Dânişnâme-i Cihân-i İslâm</i> adlı eserde geçen “Bahâriyye Der Edebiyât-i Farsî” maddesinin tercümesidir. Bu çalışmada Fars edebiyatında baharın nasıl ele alındığı, bahâriyye yazar şairler ve bahâriyyeleri hakkında bilgi verilmiştir.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Bahâriyye, Fars Edebiyatı, Bahar, Hâfız, Firdevsî.</p>	

“Bahariyye” (Ode to Spring) in Persian Literature

Article Info	ABSTRACT
<p>Article History Received: 02.04.2019 Accepted: 23.10.2019 Published: 31.12.2019</p>	<p>Bahâriyye is a false term derived from the Persian word “Spring”. Bahâriyye the word literally means “the things that are related or belonging to the spring”. The term meaning is the name given to odes in the introduction. In Bahâriyyes, the views of the spring and its beauty and flowers are described in an abstract way. They are among the topics that are often repeated in the Persian poetry and literature. After qasidah, began to form and become popular in the AH fourth century, the spring began to be described in the “tegazzül” and “teşbîb” parts of many qasidahs. The first of the most famous bahâriyye belongs to Rûdekî. The “musammats” of the poet, Menûcihrî are the most magnificent bahâriyyes of the Persian poetry. They were continuously imitated by the following poets. Even though “Ferdowsi’s Shahname” also contained epic poems, the spring season was considered more than the other seasons. Hafez indicates that the World is transitory and that the spring must be considered as a gain. No one had regarded the spring from a sufi point of view before Senâî and no man of wisdom has interpreted the Spring in the way defined by Sanai. This article is the translation of the article “Bahâriyye in Persian Literature” in the Iran <i>Dânişnâme-i Jihân-i İslâm</i>. In this study, it is given information about how spring is handled in Persian literature, poets who wrote bahâriyye and their bahâriyyes.</p>
<p>Keywords: Bahâriyye (Ode to Spring), Persian Literature, The Spring, Hafez, Ferdowsi.</p>	

* Meryem Bahârî. *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, s.723-26, c.4, Tahran, 1377.

Bahâriyye: bahar hakkında yazılan şiirlere denilmektedir. Bahâriyye Fars şiir ve edebiyatında defalarca tekrarlanan konulardandır. Belki bu mevsimin İran'da kısa sürmesi, cihanın yeniden doğması ve tabiatın tazelenmesi gibi nedenlerden dolayı bahâriyye Fars edebiyatında en çok beğenilen konulardan biri olmuştur.¹

Hicri dördüncü yüzyılda kasidenin şekillenmesi ve revaç kazanmasıyla birlikte birçok kasidenin tegazzül ve teşbîb bölümünde bahar tarif edilmiştir. Bu yüzden bazı yazar ve şairler bahâriyyeleri sadece bu tür kasideler olarak bilmıştır.² Gazel ve kasidenin teşbîb bölümünün doğmasıyla birlikte bahâriyye sadece kasideye bağlı kalmamıştır. Aşamalı olarak gazel ve mesnevi gibi diğer şiir kalıplarına girmeye başlamıştır. En meşhur ilk bahâriyye Rûdekî'ye aittir. Rûdekî baharı baştanbaşa tarif etmiştir. Bu bahâriyyenin matla beyti şöyledir:

آمد بهار خرم با رنگ و بوی طیب * با صد هزار نزهت و آرایش عجیب

Sevinçli bahar güzel renk ve güzel kokularla, binlerce süs, temiz ve göz kamaştırıcı güzellikle geldi.

Muhtemelen bu şiir, uzun bir kasidenin mukaddimesidir, çünkü bulut, rüzgâr ve gök gürültüsü gökyüzü askerlerine benzetilmiştir.³ O dönemde yaşayan şair Dakîkî de, bahar mevsiminde zemini Ordibehişt hilatinin sahibi ve ağacı cennetin hurisi bilmıştır.⁴

بر افکند ای صنم ابر بهشتی * زمین را خلعت اردیبهشتی
بهشت عدن را گلزار ماند * درخت آراسته حور بهشتی

Ey sevgili yere cennetin bulutunu ve zemine de Ordibehişt'in hilatini ser.

Aden cennetine gül bahçesi ve süslü ağaca cennet hurisi kaldı.

Horasan üslubunun revaç kazanmasıyla doğa ve tabiat konuları zirveye ulaşmıştır. Hicri dördüncü yüzyılın ikinci yarısı ile hicri beşinci yüzyılın ilk yarısı şiirlerinde gül kokusu, gül renkleri ve kuş sesleri çokça yer almıştır.⁵ Şair Menûcihrî bu dönemde şiirsel tasvirde öncüdür.⁶ Menûcihrî'nin musammatları Fars şiirinin en görkemli bahâriyyeleridir.⁷ Bu şiirler daha sonraki şairler tarafından sürekli taklit edilmiştir. Menûcihrî şiirlerinden örnekler:

نوروز بزرگم بزن ای مطرب امروز * زیرا که بود نوبت نوروز به نوروز
کبکان دری غالیه در چشم کشیدند * سروان سهی عقبی سبز خریدند
بادام بنان مقتعه بر سر بدریدند * شاه اسپرمان چینی در زلف کشیدند⁸

Büyük nevruzum, bugün ey çalgıcı çal, çünkü nevruz nevrufa nöbeti devretti.

Keklikler gözlerine pahalı miskler sürdü. Selvi boylu güzeller, yeşil güzellik satın aldı.

Bade gözlüleri başörtülerini başlarından çıkardı, fesleğen şahı saçlarını büklüm yaptı.

Sâmânî ve Gazneli himayesinde bulunan şairlerin methiyelerinde baharın vasıflarını memduhlarına nispet etmeleri, güzel ve cazibeli bir adet haline gelmiştir.⁹ Bunlar içinde Ferruhî birçok şiirine baharı tarif ederek başlamıştır. *Dâggâh* adlı kasidesi Fars şiirindeki en meşhur bahâriyyelerdendir.¹⁰ Horasan üslubundaki birçok bahâriyyede nevruzun eski gelenekleri saygı ile yâd edilmiştir.¹¹ O dönemdeki İranlı kutlamalarında bahar nişaneleri

¹ Cemâlzâde, s.289-290.

² Humâî, c.1, s.115-16.

³ Rûdekî, 12-18.

⁴ Es'âr-i Perâkende-i Kadîmterîn Şua'râ-i Fârsîzebân, c.2, s.164.

⁵ Menûcihrî, s.30-33, 186-196.

⁶ Şeffî Kedkenî, 1366, s. 501.

⁷ Menûcihrî, s.169-173, 182-185, 207-213.

⁸ Menûcihrî, s.174.

⁹ Unsurî, s.54-57, 281-285; Unsurî ve Mevlânâ'nın şiirlerinde baharı mukayese etmek için bkz. Şeffî Kedkenî 1366, s.294-96; Emîr Muizzî, s.145-47, 544-45.

¹⁰ Ferruhî, s.175.

¹¹ Ferruhî, s.43; Menûcihrî, s.30, 169, 174.

çoğunluktadır, ancak daha sonraki dönemlerde nevrüz ve bahardan o kadar da bahsedilmemiştir. Firdevsî'nin manzumesi hamasî mazmunlar içermesine rağmen, baharın üzerinde diğer mevsimlerden daha fazla durulmuştur.¹² *Şâhnâme* bahar numuneleriyle doludur. Padişahın ümit ve neşe kaynağı olan genç Siyâveş coşkulu bahara benzetilmiştir.¹³ Rüstem doğunca bir bahara dönüşen Rûdâbe, üzerindeki bütün yükü atan bir selviye dönüşmüştür.¹⁴ Rüstem ve İsfendiyâr'ın savaşı esnasında bahar dünyanın kararsız bir oyunu haline gelmiştir. Bulut gömleğini yırtmış, hava yeryüzüne gözyaşını dökmüş ve bülbül İsfendiyâr'ın ölüm haberini vermiştir.¹⁵

ندانم که عاشق گل آمد گر ابر * چو از ابر بینم خروش هزبر
بدرد همی پیش پیراهنش * در فشان شود آتش اندر تنش
که داند که بلبل چه گوید همی * بزیر گل اندر چه جوید همی
همی نالد از مرگ اسفندیار * ندارد بجز ناله زو یادگار

Bulutlardan aslan gibi bir kükreyiş görünce gül aşığının gelip gelmediğini bilmiyorum.

Daima gömleğinin önünü yırtar, teninden ateş fışkırtır.

Bülbülün daima ne dediğini ve gülün altında daima ne aradığını kim biliyor.

İsfendiyâr'ın vefatı sebebiyle daima inliyor. İnmekten başka ondan bir hatıraya sahip değil.

Bu üslubun şairleri içerisinde bulunan Nâsır Hüsrev, dikkatli bir nazarla bahardan bahsetmiştir. Baharı dünyanın vefasızlığı ve ebedi olmayan varlığın numunesi bilip, tedbir alma zamanı olarak görmüştür:¹⁶

چند گویی که چو ایام بهار آید * گل بیاراید و بادام به بار آید
هر کرا شست ستمگر فلک آرایش * باغ آراسته او را به چه کار آید

Şüphesiz bahar gelince gül süslenir ve badem yemiş verir.

Sitemkâr feleğin huzurunu bozduğu kimseyi, süslü bahçe nasıl düzeltebilir.

Hayyâm da baharı sonsuz olmayan varlığın nişanesi, güzellik mevsimi ve ganimet fırsatı olarak görmüştür.¹⁷

ساقی گل سبزه بس طربناک شده است * درباب که هفته ای دگر خاک شده است
می نوش و گلی بچین که تا در نگری * گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است

Ey sakî yeşil gül çok sevinçlidir, ama bir hafta sonra toprak olacak.

Durmak yerine şarap iç ve gül topla, gül toprak olmuş ve yeşillik çerçöp olmuş.

Hicri beşinci yüzyılın ikinci yarısı ve sonrasında bahâriyye *Leyla ve Mecnûn*¹⁸ gibi âşıkane manzumelerde ve Senâî'nin kasideleri gibi arifane şiirlerde tecelli etmiştir. Senâî'den önce bahara asla tasavvufî bir nazarla bakılmamış ve irfan ehli baharı, Senâî'nin baktığı şekilde yorumlamamıştır.¹⁹ Senâî'nin bahâriyyelerinde bahar coşkusu telaffuz edilmiştir.²⁰

باز متواری روان عشق، صحرای شدند * باز سرپوشیدگان عقل، سودای شدند
باز مستوران جان و دل پدیدار آمدند * باز مهجوران آب و گل تماشای شدند

¹² Yusuffi, s.63.

¹³ Yusuffi c.2, s.448.

¹⁴ Yusuffi, c.1, s.175.

¹⁵ Yusuffi, c.3, s.1235.

¹⁶ Nâsır-i Hüsrev, s.161-62.

¹⁷ Hayyâm, s.104- 105, 112, 113.

¹⁸ Nizâmî, s.96-97.

¹⁹ Şeffî'i Kedkenî, 1372, s.107.

²⁰ Senâî, s.141.

Yine aşkın ruhunun avaresi sahraya düştü. Yine aklın sırrını saklayanlar sevdaya giriftar oldu.

Yine can ve gönlün gizlilikleri aşikâr oldu. Yine su ve çamurun ayrılıkları temaşa edildi.

Attâr'ın *Muhtâr-nâme* adlı eserinde bahâriyyeler *Hamriyât*'ın bir parçası olarak zikredilmiştir. Onların mazmunları Hayyâm'ın *Rubâ'iyât*'ının mazmunlarının tekrarı olmuştur.²¹ Hicri yedinci yüzyılda tabiatın tekrar dirilmesi ve ölümden sonra doğuş gibi tasavvufi anlamlar bahar kavramlarıyla birlikte ifade edilmiştir.²²

یقین آنجاست آن جانان, امیر چشمه حیوان * که باغ مرده شد زنده, و جان بخشیدن اوتاند

Gerçek olan şu ki abıhayat çeşmesinin emiri olan o canan sayesinde ölen bahçe canlandı ve hayat buldu.

Şüphesiz “yerin ölümden sonra tekrar dirilmesi” gibi mazmunlar *Kur'ân-i Kerîm*'den ilham alınmıştır.²³ Mevlânâ'nın şiirlerinde bahar, hak sesiyle mutluluğu ayağa kaldırmaya ve varlığı yüceltmeye bir cevaptır.²⁴ Bahar yârin visaliyle birlikte gelmektedir.²⁵

درختان همچو یعقوبان, بدیده یوسف خود را * که هر مهجور را آخر ز هجران صبر برهاند
بهار آمد بهار آمد, بهاریات باید گفت * بکن ترجیع تا گویم شکوفه از کجا بشکفت

Ağaçlar Yakublar gibi Yusuf'larını görmek ister. Her terk edilmişinde sonunda sabır hicranından kurtarır.

Bahar geldi, bahar geldi. Bahâriyyeler söylemek gerek. Şarabı döndür de tomurcuğun nereden açtığını söyleyeyim.

Tabiat unsurlarının âşıkane coşkusu, ağaçların seması ile yaprakların el çırpmasındandır.²⁶ Allah'ın hükmüyle tomurcuklar dalı yarıp, her yeri yeşille çevirmektedir.²⁷

برگها چون شاخ را بشکافتند * تا به بالای درخت اشتافتند
با زبان شطاه شکر خدا * می سراید هر برگی جدا

Yapraklar dalı yardıkları zaman ağacın yukarisına kadar koşar.

Her yaprak ayrı ayrı tomurcuk diliyle Allah'ı şükretmektedir.

Mevlânâ tomurcukların dallanıp budaklanmasını Allah'ın kâinattaki tasarrufunun bir numunesi olarak görmektedir.²⁸ Baharda yaprak ve dallar arifin içindeki mutrib ile birlikte raks ve sema eder ve o esnada kâinatın parıltısı onun canıyla söze gelir.²⁹ O dönemde Sa'dî akilane mefhumlarla birlikte tabiatı tasvir etmiştir. Sa'dî baharı öyle methetmiştir ki, zihindeki tasvirleri aynı zahiri âlemdekiler gibi yansıtmıştır. Ona göre dünyanın gençliği baharın nişanesidir.³⁰

درخت غنچه بر آورد و بلبان مستند * جهان جوان شد و یاران به عیش بنشستند³¹
طفل گیا شیر خورد, شاخ جوان گو بیال * ابر بهاری گریست, طرف چمن گو بخند

Ağaç tomurcuk çıkardı ve bülbüller mest oldu. Cihan gençleşti ve sevgililer eğlenceye daldı.

Küçük ot süt içti ve genç dal kanatlandı. Bahar bulutu ağladı ve çimenlik tarafı gülmeye başladı.

²¹ Senâî, (rubâî) 1683, 169, 1698, 1723; Rubâî kalıbındaki diğer bahâriyyeler için bkz. Halil-i Şîrvânî, s.164 ve sonrası.

²² Mevlânâ, Külliyyât-i Şems, c.7, s.108, b.35039.

²³ Rûm, 19; Fâtır, 9.

²⁴ Külliyyât-i Şems, c.5, s.3.

²⁵ Külliyyât-i Şems, c.7, s.108.

²⁶ Mesnevî, c.2, İkinci defter, b.97-100.

²⁷ Mesnevî, c.1, İlk defter, b.1343-1344.

²⁸ Zerînkûb, 1366, s.202.

²⁹ Zerînkûb, 1366, c.2, s.697.

³⁰ Sa'dî, Gazeliyyât, s.189.

³¹ Sa'dî, Gazelyât, s.71.

Gül ve otların yeşerip tomurcuklanması, bağ ve bahçenin raks ve coşkuya kapılması, tabiatın yaratıcı ilahına bir cevabıdır.³²

بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار * خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار

Sabahın gece ve gündüzden farkı yoktur. Ovanın eteği ve baharın temaşası güzeldir.

Sa'dî'nin gazellerinin birçoğu bahar adıyla başlamamasına karşın bahâriyyedir.³³ En meşhur gazeli:

باد آمد و بوی عنبر آورد * بادام, شکوفه بر سر آورد
شاخ گل از اضطراب بلبل * با آن همه خار سر در آورد³⁴

Rüzgâr geldi ve amber kokusu getirdi. Bademin tomurcukları açıldı.

Gülün dalı bülbülün ızdırabından bütün o dikenleriyle birlikte dışarı çıktı.

Bazen Sa'dî baharın özelliklerini sevgiliye nispet etmiş ve onu bahardan daha iyi bilmiştir.³⁵ Sa'dî bahar bulutu annesinin sınırsız cömertliğini *Gülistân* adlı eserinde övmüştür. Bu övgü bahar ile ilgili en kalıcı tariflerdendir.³⁶ Bir asır sonra Hâfız tasavvufi bakış açısıyla ve Hayyâm'ın düşünce ışığıyla gülün yokluktan var olmasına işaret etmiştir:

کنون که در چمن آمد گل از عدم به وجود * بنفشه در قدم او نهاد سر به سجود³⁷

Şimdi çimende gül yokluk âleminden varlık âlemine geldi. Menekşe onun gelişi sebebiyle secdeye kapandı.

Hâfız cihanın geçici olduğunu ve bahar vaktinin ganimet bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bahar yaşlı âlemin sevinci, hicran ve kederin son bulmasıdır. Saba rüzgârının misk kokan nefesi baharın hizmetçisidir.³⁸ Tabiat coşkusunu gül ve lalenin sarhoşluğu olarak görmektedir.³⁹

هوا مسیح نفس گشت و خاک نافه گشای * درخت سبز شد و مرغ در خروش آمد
تنور لاله چنان بر فروخت باد بهار * که غنچه غرق عرق گشت و گل به جوش آمد

Hava Mesih nefesli oldu ve toprak misk saçtı. Ağaç yeşile büründü ve kuş coşmaya başladı.

Lalenin aydınlığı bahar rüzgârını öyle değiştirdi ki, gonca terden bayıldı ve gül coşkuya kapıldı.

Bahar: tövbe bozmanın, açıkça içip eğlenmenin zamanıdır.⁴⁰

به عزم توبه سحر گفتم استخاره کنم * بهار توبه شکن می رسد چه چاره کنم

Tövbe edip, seher vakti istihareye yatacağımı söyledim. Tövbeyi bozan bahar geldi ne yapayım.

Hint üslubunun doğuşuyla bahar ile ilgili kavramlar şairlerin hayali istiarelerinin unsuru haline gelmiştir. Sâib'in gazelinde yeşillik dalgası gönül kırgınlığını cilalamıştır.⁴¹ Bîdil baharı yârin yüzünü görmeden coşkun delilik mevsimi ve gülü şahinin pençesi olarak görmektedir.⁴² Bu üslubun en güzel bahâriyyeleri Kelîm-i Kâşânî'nin bahâriyyeleridir.⁴³

³² Sa'dî, *Divân*, Kasâid, s.699-700.

³³ Sa'dî, *Gazeliyyât*, s.71, 189, 481.

³⁴ Sa'dî, *Gazelyât*, s.29.

³⁵ Sa'dî, *Gazeliyyât*, s.444, 481, 511.

³⁶ Sa'dî, *Gülistân*, s.49.

³⁷ Hâfız, c.1, s.412.

³⁸ Hâfız, c.1, s.336, 340.

³⁹ Hâfız, c.1, s.358.

⁴⁰ Hâfız, c.1, s.700.

⁴¹ Sâib, s.115.

⁴² Bîdil, c.2, s.171.

⁴³ Kelîm, s.29-33, 247.

Özellikle Keşmîr'in baharını tarif ettiği aşağıda matla beyti verilen gazeli dikkate değerdir.⁴⁴

شمیم خلد، گدای بهار کشمیر است * شکفتگی، گل خار دیار کشمیر است

Cennet kokusu, Keşmîr baharının dilencisidir. Çiçek açma, Keşmîr diyarının dikenli gülüdür.

Bâzgeşt-i Edebî, şiirin muhteva ve şeklinde yeniden geriye dönmektir. Bu dönemde Kâânî'nin seçkin bahâriyyeleri, Menûcîhrî'nin değerli musammatlarını hatırlatmaktadır.⁴⁵ Meşrutiyet döneminde yeni mazmunlar ve içtimâî konular şiire girmiştir. Melikü's-şuarâ Bahâr'ın bazı bahâriyyeleri her ne kadar hicri dört ve beşinci yüzyılların övgü kasidelerine benzese de, yeni düşünceler ve farklı mazmunları içerisinde barındırmaktadır. (Özellikle Osmanlı sultanının yenilgisi hakkında yazdığı müstezat: اهلا سهلا ای نسیم بهار)⁴⁶ Bu dönemde baharın başka bir niteliği şiire girmeye başlamış, gerçekte üzüntü ve kedere sebep olan şeyler baharın verimliliği ve canlılığı sebebiyle değişime uğramıştır. Bahâr'ın yazdığı *Habsiye*⁴⁷ ve eleştirel bir tarzda kaleme aldığı *Encümen-i Himmet* adlı terkihibendi bu türün numunelerindedir.⁴⁸

ای همایون بهار طبع گشای * وای از فتنه زمستان وای

Ey kutlu bahar, tabiatı şenlendir. Kış mevsiminin fitnesinden kurtar.

Arif de bahar mevsiminde, özgürlük matemi eşliğinde, acı tasniflerden bahsetmektedir.⁴⁹

هنگام می و فصل گل و گشت چمن شد * دربار بهاری تهی از زاغ و زغن شد
از ابر کرم خطه ری رشگ ختن شد * دلتنگ چو من مرغ قفس بهر وطن شد

Mey vakti, çimeni gezme ve gül mevsimidir. Bahar sarayı karga ve baykuştan kurtuldu.

Cömert buluttan toprak parçası misk kokusuna gıpta etti. Benim gibi bir mutsuz, vatan için kafes kuşu oldu.

Lalenin gençlerin kanından yeşermesi, onların kederinden selvinin eğilmesi ve bu tür tabirler daha sonra revaç kazanmıştır. Bahardan kederle bahsetmek Moğol saldırısı zamanında da yaygındır.⁵⁰ Fars şiirinde içtimâî hayat ile ilgili konuların ağırlık kazanmasıyla birlikte bahar tek başına nadiren işlenmiştir, ancak şairlerin şiirlerinde mutlaka yer almıştır. Bahar hayatın tazeliği ve toplum görkeminin unsuru haline gelmiştir. Bahar bazen sanatçıya tesir etmiş ve ümitsizliğe neden olmuştur. Örneğin şiirlerinde sürekli orman, gül, bahçe ve kuş gibi unsurlardan bahseden Nîmâ Yûsîc kiraz kuşu ile baharın kederinden bahsetmiştir.⁵¹ Yûsîc güllü yaralı ve kanlı olan baharın kucağına gönlünü emanet etmiştir:

رسم از خطه دوری نه دلی شاد در آن * سر زمینهای دور * می نشانید بهارش گل با زخم جسدهای کسان

Uzak bir toprak parçasından geliyorum, mutlu bir gönlün olduğu yerden değil. Bazı kimselerin cesetlerinin yarısıyla baharın gül ile süslendiği uzak diyarlardan geliyorum.

Şâmlû bir şiirinde hiç kimsenin bahara bakmadığı bir bakış açısıyla bakmıştır. Baharı suskun ve masrafsız olarak yâd etmiştir.⁵²

بهار منتظر بی مصرف افتاد * به هر بامی درنگی کرد و بگذشت⁵³

Bahar masrafsız olarak geldi. Her damda biraz bekledi ve geçip gitti.

İbtihâc'ın Hâfız'ın bahâriyyesine karşılık yazdığı şiir, muasır dönemdeki gazeller içinde

⁴⁴ Kelîm, s.311.

⁴⁵ Kâânî, s.809.

⁴⁶ Bahâr, c.1, s.128.

⁴⁷ Nevbahâr, s.1.

⁴⁸ Bahâr, c.1, s.149-50.

⁴⁹ Arif, s.371, 422, 359.

⁵⁰ Cüveynî, c.1, 109-110.

⁵¹ Nîmâ Yûsîc, s.438-440.

⁵² Şâmlû, s.29-32.

⁵³ Şâmlû, s.30

baharın kederli tarifinin yapıldığı en belirgin şiiirdir. Şiir şöyle başlamaktadır:

نه لب گشایدم از گل, نه دل کشد به نیند* چه بی نشاط بهاری که بی رخ تو رسید
نشان داغ دل ماست لاله ای که شکفت* به سوگواری زلف تو این بنفشه دمید⁵⁴

Ne gülden dudağımı çektim, ne gönlümü ondan kurtardım. Sensiz gelen bahar ne mutsuz bir bahardır.

Açılan bir lale bizim gönlümüzün ateşinin nişanesidir. Bu menekşe senin zülfünün mateminden yeşerdi.

Yeni dönem şairleri içinde Muşîrî sürekli baharı övmektedir. Üzüntülü günlerde arzulu bir şekilde baharı karşılamaya gitmektedir;

با همین دیدگان اشک آلود* از همین روزن گشوده به دود* به پرستو* به گل* به سبزه درود⁵⁵

Gözyaşı dolu bu gözlerle, dumana açılan bu pencereden, kırlangıca, gülle ve yeşilliğe selam olsun.

İslam inkılabı döneminde, meşrutiyet döneminden miras kalan özgürlük baharı ve şehitlerin kanından lalenin yeşermesi gibi tabirler tekrar revaç kazanmıştır. Tabiatın kendisi de şairlerin şiirlerinde yer almaya başlamıştır. Zoraki savaş yılları ve sonrasında şehadet mefhumu bahar mazmunuyla anılmıştır. *În sebz-i sorh kîst* adlı şiirde şair şehidin toprağa verilmesini, onun bir ağaç gibi dikilmesi olarak okumaktadır.⁵⁶ *Terâne-i bi'set-i sebz* adlı şiirde şair şehidi en kırmızı bahar gülü olarak görmektedir.⁵⁷ Çocuk şiirlerinde de bahar ve onunla ilgili kavramlar en çok kullanılan tabirlerdir. İran'ın klasik şiirinde karmaşık olarak bahsedilen tabirler çocuk şiirinde sade bir şekilde yer almaktadır.⁵⁸ Tabiat canlanınca çocuklar etrafta oyun oynayıp eğlenirler;

باد بهار پا شد* از زور قلقلکهاش, لبهای غنچه وا شد⁵⁹

Bahar rüzgârı geldi, tez canlılığının zoruyla goncanın dudakları açıldı.

Tabiat unsurlarını şahsileştirmek, çocuklar için yazılan bahâriyye şiirlerinin en temel özelliklerindedir. Güller bahar uykusunu görür.⁶⁰ Dağdaki kar bahar sesiyle suya dönüşür.⁶¹ Yer mutlu, dağ ve ova gülmektedir.⁶²

KAYNAKÇA

- Arif-i Kazvîni, Ebû'l-Kâsım, *Külliyât-i Dîvân-i Şâdrevân Mîrzâ Ebû'l-Kâsım Arif-i Kazvîni*, Nşr. Abdurahmân Seyf Âzâd, Tahran, 1357.
- Attâr, Muhammed b. İbrahim, *Muhtârname; Mecmû'e-i Rubâiyyât*, Nşr. Muhammed Rızâ Şeffî Kedkenî, Tahran, 1375.
- Bahâr, Muhammed Nakî, *Dîvân*, Nşr. Mihrdâd Bahâr, Tahran, 1368.
- Bidîl-i Dihlevî, Abdulkadir b. Abdulhâlık, *Külliyât-i Bidîl*, Nşr. Ekber Behdârevend ve Pervîz Abâsî-i Dâkânî, Tahran, 1376.
- Cemâlzâde, Muhammed Alî, *Bahâr-i Îrân ve Bahâriye Der Şî'r Fârsî*, 1346.
- Cûveynî, Atâmelik b. Muhammed, *Kitâb-i Târîh-i Cihânguşâ*, Nşr. Muhammed v. Abdulvehâb-i Kazvîni, Leiden, 1911-1937.

⁵⁴ İbtihâc, s.159

⁵⁵ Muşîrî, s.40.

⁵⁶ Emînpûr, s.1368, s.18-19.

⁵⁷ Herâtî, s.51.

⁵⁸ Devletâbâdî, s.34; Emînpûr, s.1375, s.6.

⁵⁹ Kiyânuş, s.18.

⁶⁰ Şe'bânnejâd, s.19.

⁶¹ Rahmândûst, s.14.

⁶² İbrâhîmî, s.16.

- Devletâbâdî, Pervîn, *Ber Kâyik-i Ebrhâ*, Tahran, 1373.
- Emînpûr, Kayser, *Be Kûl-i Perestû*, Tahran, 1375.
- Emînpûr, Kayser, *Teneffüs-i Sobh*, Tahran 1368.
- Emîr Muizzî, Muhammed b. Abdulmelik, *Dîvân*, Nşr. Abbâs İkbâl Âştîyânî, Tahran, 1318.
- Ferruhî, Alî b. Cûlûğ, *Dîvân*, Nşr. Muhammed Debîr Seyâkî, Tahran, 1371.
- Firdevsî, Ebû'l-Kâsım, *Şahnâme-i Firdevsî*, Nşr. Jule Mule, Tahran, 1369.
- Hâfız, Şemseddîn Muhammed, *Dîvân*, Nşr. Pervîz Nâtil Hânlerî, Tahran, 1362.
- Halîl-i Şîrvânî, Cemâleddîn, *Nüzhât-ü'l-Mecâlis* Nşr. Muhammed Emîn Riyâhî, Tahran, 1366.
- Hayyâm, Ömer b. İbrahim, *Rubâiyyât-i Hayyâm*, Nşr. Havâşî Muhammed Alî Fûrûğî ve Kâsım Ganî, Tahran, 1373.
- Herâtî, Selmân, *Ez Âsumân-i Sebz*, Tahran, 1364.
- Humâî, Celâleddîn, *Fenûn-i Belâgat ve Sanâ'ât-i Edebî*, Tahran, 1363.
- İbrahimî, Cafer, *Şukûfehâ-yi Şî'r*, Tahran, 1362.
- İbtihâc, Hûşeng, *Âyine Der Âyine: Ber Gozîde-i Şî'r*, Nşr. Muhammed Rızâ Şeffî-i Kedkenî, Tahran, 1369.
- Kâânî, Habîbullâh b. Muhammed Alî, *Dîvân*, Nşr. Muhammed Cafer Mehcûb, Tahran.
- Kelîm-i Kâşânî, Ebû Tâlib, *Dîvân*, Nşr. Muhammed Kahramân, Meşhed, 1369.
- Kiyânûş, Mahmûd, *Bâğ-i Sîtârehâ*, Tahran, 1356.
- Lazar, Gilbert, *Eş'âr-i Perâkende-i Kedîmterîn Şu'arâ-yi Fârsî Zebân; Ez Hanzala-i Bâdgîsî Tâ Dakîkî*, C.2, Tahran, 1341.
- Menûçîhrî, Ahmed b. Kûs, *Dîvân*, Nşr. Muhammed Debîr Seyâkî, Tahran, 1374.
- Mevlevî, Celâleddîn Muhammed b. Muhammed, *Kitâb-i Mesnevî-i Ma'nevî*, Nşr. R.A. Nicholson, Tahran, 1360.
- Mevlevî, Celâleddîn Muhammed b. Muhammed, *Külliyât-i Şems*, Nşr. Bediüzzamân Frûzânfer, Tahran, 1355.
- Muşîrî, Ferîdûn, *Bahâr Râ Bâver Kon*, Tahran, 1347.
- Nâsır Hüsrev, *Dîvân*, Nşr. Müctebî Mînovî ve Mehdî Muhakik, Tahran, 1353.
- Nizâmî, İlyâs b. Yusuf, *Seb'e-i Hekîm Nizâmî*, Nşr. Vahîd Destgirdî, Tahran, 1363; Nevbahâr, 1322.
- Rahmândûst, Mustafa, *Çeşme-i Nûr*, Tahran, 1374.
- Rûdekî, Cafer b. Muhammed, *Rûdekî; Âsâr-i Manzûm* (Rusça Tercüme) Moskova, 1964.
- Sa'dî, Muslih b. Abdullâh, *Gazeliyyât-i Sa'dî*, Nşr. Habîb Yağmâî, Tahran, 1361.
- Sa'dî, Muslih b. Abdullâh, *Gülistân-i Sa'dî*, Nşr. Gulâmhüseyn Yusufî, Tahran, 1361.
- Sa'dî, Muslih b. Abdullâh, *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel Sa'dî-yi Şîrâzî*, Nşr. Mezâher Musafâ, Tahran, 1340.
- Sâib, Muhammed Alî, *Külliyât-i Sâib-i Tebrîzî*, Nşr. Emîrî-i Fîrûzkûhî, Tahran, 1333.
- Senâî, Mecdûd b. Âdem, *Dîvân*, Nşr. Müderris Rezevî, Tahran, 1320.
- Şa'bânnejâd, Efsâne, *Yek Âsmûn Dû Âsmûn*, Tahran, 1375.
- Şâmlû, Ahmed, *Der Cidâl Bâ Hâmûşî; Müntehib-i Çehârde Defter Şî'r*, Tahran, 1376.
- Şeffî Kedkenî, Muhammed Rızâ, *Suver-i Hayâl Der Şî'r-i Fârsî*, Tahran, 1366.
- Şeffî Kedkenî, Muhammed Rızâ, *Tâzyânehâ-yi Sulûk; Nakd ve Tahlîl-i Çend Kasîde Ez Hekîm Senâî*, Tahran, 1372.
- Unsurî, Hasan b. Ahmed, *Dîvân*, Nşr. Muhammed Debîr Seyâkî, Tahran, 1363.
- Yusufî, Gulâmhüseyn, *Vasf-i Tabî'at Der Şî'r-i Fârsî Tâ Hamle-i Moğol*, Tahran, 1335.
- Yûşic, Nîmâ, *Mecmû'e-i Kâmil-i Eş'âr-i Nîmâ Yûşic*: Fârsî ve Taberî, Nşr. Sîrûs Tâhbâz, Tahran, 1375.
- Zerînkûb, Abdülhüseyn, *Bahr Der Kûze: Nakd ve Tefsîr-i Kisehâ ve Temsîlât-i Mesnevî*, Tahran, 1366.
- Zerînkûb, Abdülhüseyn, *Sirrenî; Nakd ve Tefsîr-i Kisehâ ve Temsîlât-i Mesnevî*, Tahran, 1366.